

VEDSVAMPAR PÅ EK - 16. PLATTICKA

Stellan Sunhede

Begreppet tickor omfattar flera olika familjer av basidiesvampar. En av dessa är Ganodermataceae som bl.a. karaktäriseras av sina dubbelväggiga bruna sporer med groddpor. Familjen innehåller släktet *Ganoderma*, lacktickor, som främst utgör en mångformig tropisk grupp. Från Norden är följande arter kända: eklackticka *Ganoderma resinaceum*, hartsticka *G. pfeifferi*, lackticka *G. lucidum*, platticka *G. applanatum* samt sydlig platticka *Ganoderma australe*. Alla fem arterna kan i Europa växa på ek även om hartsticka främst växer på bok och eklackticka föredrar ek (Ryvarden & Gilbertson 1993). Nedan presenteras plattickan som är ganska vanlig på ek i Sverige men även växer på flera andra trädslag. Nomenklaturen följer Ryvarden & Gilbertson (1993).

Fruktkropp

Platticka – *Ganoderma applanatum* (Pers.) Pat. – Synonym *G. lipsiense* (Batsch) G.F. Atk. i Hansen & Knudsen (1997).

Vedlevande, hattbildande ticka. Fruktkroppar fleråriga, ± brett vidväxta, ca 7–40 (–65) cm breda, 2–12 cm tjocka vid basen, 7–25 (–40) cm djupa, ± konsolformade, tämligen tunna och platta, ± halvciirkel- till njurformade sedda ovanifrån, som färska segt korkartade, i torrt tillstånd hårda, främst växande enstaka, ibland ihopsmältande eller takteggellagda (Figur 1, 2). Hattovansida jämn till knölig, ± koncentriskt fårad, med en ljust

brungrå-gråbrun-brun matt skorpa, ibland rostbrun (kakaobrun) av svampens sporer som virvlat upp från hattundersidan och lagt sig på hattytan (Figur 2; foto i Ryman & Holmåsen 1998). Hattkant ± spetsig, under aktiv tillväxt vitaktigt med brunaktiga fläckar vid tryck. Undersida som torr vitaktig-gråvit med runda porer, 4-6 per mm. Poryta under aktiv tillväxtfas vitaktig, snabbt och varaktigt brun vid tryck (Figur 4). Fruktkroppskött (trama) ovan rörlagren ljusare brunt med eller utan vita strimmor eller fläckar (Figur 3). Rörlager gråbrunt-brunt, hos äldre fruktkroppar skiktat, skikten vanligtvis åtskilda av 1-5 mm tjock, mörkbrun tramavävnad (Figur 3). Gamla rörlager med vita stråk (Figur 3). Rör upp till 10-15 mm långa. För mikroskopiska kännetecken se Hansen & Knudsen (1997) och Ryvarden & Gilbertson (1993).

Variation och förväxlingsarter

Plattickans frambrytande fruktkroppar är vitaktiga och dynlika. Storleken på fullbildade fruktkroppar varierar starkt. Jaederfeldt (2003) rapporterar en 90 cm bred fruktkropp. Mycket små, 2-4 cm breda, väl utvecklade fruktkroppar förekommer (se nedan). Ibland är de smalt vidvuxna substratet och antydna till fot förekommer. Fruktkroppar som växer tätt ovanför varandra smälter ibland ihop till 20-30 cm tjocka enheter. Fruktkroppar på undersidan av fallna grova ekstammar kan

bli resupinata (skorplika) eller bara ha antydning till hattkant.

På plattickans undersida ser man ibland ± tätt sittande tapplika bildningar med rundad ihålig ände (Figur 4). Dessa ”gallbildningar” orsakas av larverna av en svampfluga, *Agathomyia wankowiczii* Schnabl, vars larver lever av plattickan.

Med ett spetsigt föremål kan man skriva eller rita på den vita porytan som då omedelbart oxiderar till mörkbrunt, vilket återspeglas i plattickans engelska namn, Artist's bracket.

Platticka kan förväxlas med sydlig platticka, *Ganoderma australe* (Fr.) Pat. (*G. adpersum* (Schulzer) Donk., *G. europaeum* Steyaert). Gamla exemplar av sydlig platticka skiljer sig från platticka genom att sakna tramavävnad mellan rörlagren och ha ett homogent brunrött trama. Hattskorpan varierar från 1 till 3 mm hos sydlig platticka och från 0,5 till 1 mm hos plattickan. Unga exemplar av de båda arterna skiljs främst med hjälp av sporstorleken som är 8,5-10(-12) x 5-7,5 µm för sydlig platticka och 6-8,5 x 4,5-6 µm för platticka (Ryvarden och Gilbertson 1993). Jahn (1963) jämför karaktärerna för de båda arterna i tabellform.

Gamla mörka lite tjockare fruktkroppar av platticka kan påminna om gamla mörka lite tunnare exemplar av fnöskticka, *Fomes fomentarius* (L.:Fr.) Kickx., med gråsvart översida. Plattickan har dock brunt trama utan mycelialkärna och vitaktig poryta medan fnösktickan har ett brungult trama med mycelialkärna och blekbrun poryta.

Ekologi

Plattickan är inte ovanlig på ek i Sverige och funnen i både skogs- hagmarks-, park- och väggkantsmiljö. Fruktkroppar har

främst observerats på stammen av skadade eller halvdöda träd, fallna stammar och grova grenar samt på stubbar, mestadels växande på ännu barkklätt substrat. Svampen har även hittats på basen av till synes friska ekar. Dessa träd uppvisar ofta skador (under invallning) på rotbaser och exponerade grövre rötter som sannolikt utgör infektionsvägar för svampen. Ibland uppträder många fruktkroppar på stammen av grova, barkklädda ekar efter det att de blåst omkull. Som mest har 95 plattickor observerats på samma stam.

Plattickan är liksom askticka, *Perenniporia fraxinea* (Bull.:Fr.) Ryvarden inte bunden till ek (Sunhede 2008). I Sverige är den främst funnen på lövträd och sällsynt på barrved. Olofsson (1996) ger en utförlig förteckning av plattickans substratval i Sverige. Jahn (1979) anger svampen som vanlig i lövskog, särskilt bokskog, i Mellaneuropa. Från Tjeckien och Slovakien listar Kotlaba (1984) plattickan från en lång rad lövträds-substrat, inkluderande ek, samt från barrved. Av 773 fynd rapporterar han 221 från bok, 24 från vitgran *Abies alba* och 21 fynd gjorda på gran.

Röta

Arten orsakar vitröta. På ek har fruktkroppar observerats på till synes friska eller skadade träd, döda, stående eller fallna stammar och stubbar. Breitenbach & Kränzlin (1986) skriver ”på död lövved men också som svag parasit eller sårparasit”. Schwarze m.fl. (2004) noterar att *Ganoderma*-arter vanligen är rotsvampar och refererar till Gibbs & Greig (1990) som fann att lacktickor var den tredje vanligaste svampen i vindfällda träd under den stora stormen den 16 oktober 1987 i England. På aspsträd fann Ross (1976) att *G. applanatum* främst etable-

Figur 1

Figur 2

Figur 1–2. Platticka, Ganoderma applanatum. – 1, 2: Fruktkroppar på fallen 1,3 m grov, barkklädd ek (Quercus robur). – 1: Treårig, 13 cm bred fruktropp. – 2: Sammanvuxna fruktroppar med brunfärgade rester av fjolårssporer kvar på hattytorna. – 1, 2: Västergötland, Medelplana sn, Råbäck, Munkängarna 20.03.2009 respektive 17.01.2008. – Foto: Stellan Sunhede.

Figur 3

Figur 4

Figur 3–4. Platticka, Ganoderma applanatum. – 3: Vertikalt snitt genom 4-årig, färsk fruktkropp med rörlager åtskilda av mörkbrun tramavävnad. Gamla rörlager och trama med vita hyfstråk – 4: Undersida av 2-årig, ca 7 cm bred, torkad fruktkropp med "gallbildningar" av tvåvingen Agathomyia wankowiczii. Brun fläck på porytan (nedtill vänster) orsakad av tunnning när svampen var färsk. – Foto: Stellan Sunhede.

rade sig på skadade, över 7,5 cm grova rötter. I Sverige har författaren till denna artikel observerat fruktkroppar av *G. applanatum* vid basen eller på rotbaser av ekar skadade av tramp från nötkreatur, barkgnag av hästar eller fordon av olika slag.

Utbredning och status

I vårt land är plattickan tämligen allmän till allmän i Götaland och Svealand. Enligt utbredningskarta i Olofsson (1996) är den ± sällsynt i Norrland där den i de norra delarna följer kusten med spridda fynd upp till Haparanda. Arten är allmän i Danmark (Hansen & Knudsen 1997). I Norge är plattickan inte så vanlig och följer ekens utbredning på Østlandet och runt kusten med spridda förekomster norrut till Trøndelag (Ryvarden pers. meddel.). I Finland är arten vanlig i södra mellersta Finland och sällsynt norrut till Aakenustunturi i finska Lappland (Niemelä 2007). Enligt Ryvarden & Gilbertson (1993) är plattickan allmän i övriga Europa och har en circumboreal utbredning.

Artens roll i skogsbruket

Arten är inte ovanlig på ek i Sverige men tycks vara sällsynt på levande träd i de välskötta ekbestånd författaren undersökt.

Summary

Sunhede, S. 2009. Vedsvampar på ek. 16. Platticka, *Ganoderma applanatum* (Pers.) Pat. (Wood fungi on oak. 16. Artist's Bracket *Ganoderma applanatum* (Pers.) Pat. –Ekbladet 24: XX-XX).

The gross morphology, ecology, and distribution of the white-rotting polypore *Ganoderma applanatum* (Pers.) Pat. (*G. lipsiense* (Batsch) G.F. Atk.) on *Quercus* are treated. Illustrations in colour show entire or sectioned fruitbodies and galls caused by the dipteran *Agathomyia wankowiczii* Schnabl. The size of well developed fruitbodies is very variable, varying from 2 cm wide dwarf specimens up to 90 cm wide hats. In Sweden the fungus is found on many genera of deciduous trees and rarely on conifers. It is rather common on *Quercus*, mostly found on fallen logs, stumps and on dead parts of standing trees, in woods, grazed woodlands, parks and along road-sides. The fungus is also found on the bases of seemingly healthy-looking oaks. These trees often show wounds under healing, on root-bases and on exposed thick roots, which likely are the infection routes for the fungus. Such damages are caused, for example, by trampling and bark gnawing of grazing animals and by vehicles of different kinds. Large numbers of fruitbodies, up to 95 specimens, are observed on bark-clad trunks of *Quercus* after windfall. Many of these fruitbodies show a slow growth rate and seldom grow large before dying off.

Stellan Sunhede, School of Life Sciences, University of Skövde, Box 408, SE-541 28 Skövde, Sweden.

E-mail: stellan.sunhede@his.se.

Referenser

- Breitenbach, J. & Kränzlin, F. 1986. *Pilze der Schweiz. Beitrag zur Kenntnis der Pilzflora der Schweiz. Band 2. Heterobasidiomycetes (Gallertpilze), Aphylophorales (Nichtblätterpilze), Gastromycetales (Bauchpilze)*. – Verlag Mykologia. Luzern.
- Gibbs, J.N. & Greig, B.J.W. 1990. Survey of parkland trees after the great storm of October 16, 1987. – *Arboric J.* 14: 321-347.
- Hansen, L. & Knudsen, H. (eds) 1997. *Nordic Macromycetes. Vol. 3. Heterobasidioid, Aphylophoroid and Gastromycetoid Basidiomycetes*. – Nordsvamp. Copenhagen.
- Jaederfeldt, K. 2003. *Tickboken*. – Sveriges Mykologiska Förening och Naturhistoriska Riksmuseet. – Stockholm.
- Jahn, H. 1963. Mitteleuropäische Porlinge (Polyporaceae s. lato) und ihr Vorkommen in Westfalen. – *Westfälische Pilzbriefe* 4:1-143. – Detmold.
- Jahn, H. 1979. *Pilze die an Holz wachsen*. – Herford.
- Kotlaba, F. 1984. *Zem_pisné roz_í_ení a ekologie choro__ /Polyporales s.l./ v _eskoslovensku*. – Academia. Praha.
- Niemelä, T. 2007. Guide to the polypores of Finland. 17th revised ed. (in Finnish). – *Bot. Bull. Univ. Helsinki* 189:1-120.
- Olofsson, D. (red). 1966. *Tickor i Sverige. Projektrapport 1996*. – WWF.
- Ross, W.D. 1976. Relation of aspen root size to infection by *Ganoderma applanatum*. – *Can. J. Bot.* 54: 745-552.
- Ryman, S. & Holmåsen, I. 1998. *Svampar. En fälthandbok*. – Interpublishing.
- Ryvarden, L. & Gilbertson, R.L. 1993. *European Polypores 1. Abortiporus – Lindtneria*. – Fungiflora. Oslo.
- Schwarze, F.W.M.R., Engels, J. & Mattheck, C. 2004. *Fungal strategies of wood decay in trees*. – Springer.
- Sunhede, S. 2008. Vedsvampar på ek. 15. Askticka, *Perenniporia fraxinea* (Bull.:Fr.) Ryvarden. – *Ekbladet* 23: 31–34.